

De historie van een dorp;

Heren en heersers over “Maasbracht”; Wereldlijke-machthebbers

door: Drs. E.W.J. Ficken.

We zeggen wel eens dat Maasbracht een typisch dorp in Limburg is. Typisch is het dorp zeker, door zijn bevolkingssamenstelling alleen al; doch die band tussen Maasbracht en Limburg is echter minder historisch, dan we soms aannemen. Ik neem U mee op een reis door de tijd.

De Prehistorie

We schrijven 6000 v.Chr., als deze streken langs de Maas regelmatig bezocht worden door Nomadenstammen. Deze leven in hoofdzaak van de jacht en de visvangst. Uit deze periode in het Neolithicum (hoofdperiode in de prehistorie) stammen grondvondsten als pijlpunten, krabbers en stenen mesjes.

Andere archeologische vondsten (in het gebied rond “De Steinakker”) tonen sporen van bewoning uit 700 v.Chr. (de IJzertijd). Deze streken worden dan bewoond door de Eburonen, een Germaanse stam. Zij wonen meestal in vrijstaande boerenhoeves of in kleine dorpen, omgeven door een palissadering. Het bouwland is meestal privé-bezit; de weide en wouden gemeenschappelijk eigendom. In deze periode bestaat reeds een aristocratie, welke voort komt uit de krijgers. De gemeenschappelijke vergadering der vrije mannen kiest een aanvoerder uit hun midden: “Hertog” genaamd. Uit deze structuur zijn de latere erfelijke vorsten-huizen ontstaan.

In de periode 425 v.Chr., worden onze streken bewoond door de Menapiërs, een Gallisch-Keltische stam; hoewel later ook weer Germanen deze streken binnen trekken.

De Menapiërs bewonen het gebied langs de Noordzeekust, tussen Aa en Rijn. Na de bezetting door de Romeinen, wordt hun woongebied ingebed in het Romeinse Rijk, als “Civitas Menapiorum”, met als hoofdstad Castellum Menapiorum (het latere Kassel).

Die eerder genoemde Romeinse Tijd (51 v.Chr.-400 n.Chr.) begint met de inval van Julius Caesar in deze streken in 51 v.Chr..

De Romeinse Tijd

Voor onze streken, begint de Romeinse Tijd in 51 v.Chr., met de inval van Julius Caesar (51-44 v.Chr.). Bijna 450 jaar zullen de Romeinen onze streken bewonen en besturen. Op het hoogtepunt van deze periode, omvat het Romeinse Rijk een oppervlakte van 10 miljoen km², met bijna 54 miljoen inwoners. Onze woongebieden vormen de “Provincia Germania Secunda”, met Colonia Agrippina (het latere Keulen) als provincie-hoofdstad. Deze “provincia” wordt namens de Romeinse Keizer en Senaat bestuurd door een Magistraat. De centrale regering in Rome wordt gevormd door de hogere en lagere Magistratuur, door de Senaat (een adviesorgaan voor de Magistratuur) en de Volksvergadering, t.w. de Comitia Centuriata en de Comitia Tributa.

Als Romeins Keizer krijgen wij achtereenvolgens te maken met: Julius Caesar (51-44 v.Chr.), Octavianus, ook bekend als Augustus (44 v.Chr.-14 n.Chr.), Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, enz..

In deze Romeinse periode liggen wij ingeklemd tussen twee belangrijke Romeinse heerbanen, t.w.: de heerbaan Atuatuca (Tongeren), Trajectum ad Mosam (Maastricht) – Noviomagus (Nijmegen), via het huidige Wessem én de heerbaan Coriovallum (Heerlen) – Castra Vetera (Xanten) via het huidige Echterbosch.

Uit deze Romeinse periode stammen ook de archeologische vondsten in Maasbracht. Uit 1875 op “De Steinakker” (Romeinse kruiken en kruikjes), uit 1948 langs de Kempweg, uit 1971 op “De Steinakker” (woning-fundamenten) en uit 1982 op “De Steinakker”. Al deze vondsten wijzen op de aanwezigheid van een grote “Villa Rustica”, welke werd bewoond tussen 100 – 270 n.Chr.

Het is ook in deze periode, dat de kerstening in deze streken begint met de missie-tocht van de H. Servatius rond 300 n.Chr., langs de heerbaan Aduatuca-Noviomagus. Aansluitend sticht hij in 380 n.Chr. het bisdom "Mosae Trajectum" (het latere Maastricht).

De Romeinse Keizers volgen elkaar op, tot Diocletianus (284-305 n.Chr.), die zichzelf weliswaar "Heer en God" beschouwt, maar er toch ook mee begint om het grote Romeinse Rijk in kleinere bestuurs-eenheden te verdelen, vanwege de toenemende onrust binnen en buiten het grote rijk. Onze streken worden toebedeeld aan "Gallië", met als Hoofdstad Augusta Treverorum (Trier). Het bestuur van het hele Romeinse Rijk wordt sterk gereorganiseerd, gebureaucratiseerd en gemilitariseerd, ook aan de top, waar Diocletianus twee Augusti aanstelt, met ieder twee Caesares.

Ondanks deze reorganisering blijft het toch onrustig in het grote rijk, ook nadat het is opgedeeld in een Oost- en West-Romeins rijk. Onder de eerste Keizer van het West-Romeinse rijk, Honorius (400-423 n.Chr.), beginnen reeds de aanvallen van de Goten op het West-Romeinse rijk. Deze krijgen een vervolg onder de regering van Keizer Valentinianus (423-455 n.Chr.), door de invallen van de Hunnen (451 n.Chr.) en de Vandalen (455 n.Chr.), welke laatste de ondergang van het West-Romeinse-rijk betekenen. Onze streken zijn dan inmiddels al bezet door de Franken (400 n.Chr.).

De Frankische Tijd.

De voornoemde invallen der Franken (een Germaanse stam met een oorsprongsgebied ten oosten van de Rijn), vinden plaats vanaf circa 400, door zowel de Ripuarische, als de Salische Franken, o.l.v. hun Koning Chlodio. Werkt zijn zoon Koning Childerik (begraven te Doornik) nog samen met de Gallo-Romeinse gezagsdragers; zijn kleinzoon Koning Chlodovech (Clovis), begint met de stichting van het grote Frankische Rijk (400-925).

Cultureel waren zij vooral beïnvloed door de Oosterse en Romeinse cultuur. Volksrechtelijk leven zij volgens de lex Ripuaria of de lex Salica.

Staat het gehele Frankische Rijk aanvankelijk onder leiding van Koning Chlodovech (481-511), afkomstig uit het Huis der Merovingers (400-751) der Salische Franken; onder het bewind van zijn drie zonen valt het reeds uiteen in drie koninkrijken: Austrasië, Bourgondië en Neustrië. Ons woongebied is dan gelegen in de Maasgouw (hoofdstad Maastricht), een onderdeel van het koninkrijk Austrasië (hoofdstad Metz).

In deze tijd, wordt ook een palts of koningshoeve voor de Austrasische koningen te Echt en Susteren gebouwd.

Door onderlinge twist en naijver, is het binnen het Frankische Rijk dan een aantal jaren zeer onrustig. Dit zal duren tot de komst van Hofmeier Pippijn II van Herstal, uit het Huis der Karolingers (751-911/925). Bij de befaamde Slag te Tetry in 687 weet hij weer de totale macht over het gehele Frankische Rijk te herkrijgen.

Het is vervolgens in deze periode, dat in 700 de Abdij te Susteren gesticht wordt. Een Abdij, die ook het beheer zou gaan voeren over de kerk te Maasbracht, en daarvoor dan ook de Tienden van deze kerkgemeenschap zou ontvangen.

Nadat ook de zoon en kleinzoon van Pippijn II - Hofmeier Karel Martel en Hofmeier Pippijn III de Korte - het grondgebied verder uitgebreid hebben; neemt de laatstgenoemde in 751 het Koningschap over van de laatste Merovingische Koning der Franken: Childerik III.

In 768 wordt Koning Pippijn III de Korte opgevolgd door zijn zoon Karel de Grote (768-814), die op 25 december 800, vanwege zijn bescherming van de H. Stoel, tot Keizer gekroond wordt.

Na zijn overlijden, wordt hij opgevolgd door zijn zoon

Keizer Karel de Grote (768-814);
(Hulton-Deutsch collectie)

Lodewijk de Vrome (814-840).

Het zijn echter zijn nakomelingen weer, die het Karolingische Keizerrijk, bij het Verdrag van Verdun (10 augustus 843), weer in drie stukken verdelen: West-, Midden- en Oost-Francië (Frankenland). Onze streken worden dan ingedeeld bij Midden-Francië (o.l.v. Keizer Lotharius I, die in 855 overlijdt). Karel de Kale krijgt West-Francië; Lodewijk de Duitser Oost-Francië. Mede door de invallen van o.a. de Vikingen en Noormannen, die met hun kaperschepen roof- en plundertochten ondernemen, ook in onze streken langs de Maas, verliest het centrale gezag (= Bannum; het recht om te bevelen en te straffen) aan betekenis en gaat het uiteenvallen van het grote Frankische Rijk in talrijke vorstendommen verder. Deze vorstendommen, waren van oorsprong, territoriale bestuurseenheden in het Frankische Rijk, waar de bestuurders macht hadden verworven als Markgraaf of Hertog. Het Feodale stelsel vindt dus zijn oorsprong in het Frankische Rijk.

Ook ontstaan in deze tijd de eerste Schepenbanken (Hoofdgerecht, dienende tot bestuur en rechtspraak in een bepaald gebied) én Rechtbanken (Mallus) onder grafelijk voorzitterschap. Na het overlijden van Koning Lotharius I (840-855), wordt deze opgevolgd door wederom drie zoons, die het rijk van hun vader opnieuw verdelen: Keizer Lodewijk II krijgt Italië en de Keizerstitel; Koning Karel het gebied ten zuiden van het Plateau van Langres en Koning Lotharius II (855-869) het gebied ten noorden van het Plateau van Langres, genaamd Regnum Lothariï (Lotharingen), het gebied waartoe Maasbracht behoort.

Na het overlijden van Lotharius II, wordt Regnum Lothariï (Lotharingen) in het Verdrag van Meerssen (870) reeds weer ondergebracht bij West- en Oost-Francië (resp.: Karel de Kale en Lodewijk de Duitser), met de Saône en de Maas als grensrivieren. Herkent U het latere Frankrijk en Duitsland al ?

Onder koning Lodewijk III, zoon van Lodewijk de Duitser, komt in 880 echter, geheel Regnum Lothariï bij Oost-Francië. De grens tussen West- en Oost-Francië wordt sindsdien gevormd door de Schelde, hetgeen eeuwen zo zal blijven.

Het is door deze vele geschillen tussen de diverse troon-pretendenten, dat het Keizerlijk gezag afneemt en de macht der stamhertogen toeneemt.

Onze Oost-Francishe vorsten zijn achtereenvolgens: Lodewijk de Duitser (843-875?), Lodewijk III (875?-883?), Karel de Dikke (884?-887), Arnulf Hertog van Karintië (887-896), Sanderbout (Swentibold) (896-900) en Lodewijk het Kind (900-911), die de laatste Duitse Karolingische koning zou zijn. Koning Arnulf Hertog van Karintië, verjoeg in 891, definitief de Noormannen uit onze streken.

Hoewel wij na Lodewijk het Kind, in 912, uit het Karolingische Huis nog Reinier Langhals (912-916) krijgen, als Hertog van Lotharingen en Graaf van Henegouwen; stelt hij zich reeds onder het gezag van de Franse Koning. Reinier wordt in 916 weer opgevolgd door zijn zoon Giselbert (916-939).

De Duitse Koningskroon gaat echter over van Lodewijk het Kind op Koenraad I (911-918), Koning van Duitsland, Hertog van Frankenland en vervolgens op Hendrik I (919-936), Koning van Duitsland, Hertog van Frankenland.

Het is onder diens bewind, dat in 925 Lotharingen geheel bij het Duitse Rijk wordt gevoegd.

Het Duitse Rijk

Ook onze streek maakt nu deel uit van het Duitse Rijk (919-1250), dat nu een periode van grote bloei tegemoet gaat. De Duitse koningen komen achtereenvolgens voort uit het Saksische Huis (919-1024), het Salische Huis (1024-1125) en het Huis der Hohenstaufen (1138-1254).

Hoewel zij allen de titel 'Koning van Duitsland' dragen, krijgen enkelen onder hen ook de titel van 'Keizer'; te beginnen met Keizer Otto I de Grote (936-973), die de titel mag voeren "Keizer van het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie".

Onder zijn bewind, splitste tussen 953-959, Bruno, Aartsbisschop van Keulen en Hertog van Lotharingen, zijn Hertogdom Lotharingen weer in twee bestuurseenheden: Opper- en Neder-Lotharingen, waarbij ons woongebied wordt ingedeeld bij Neder-Lotharingen.

Uit het Salische Huis noemen wij als Duitse Vorsten o.a.: Koenraad II (1024-1039), Hendrik III (1039-1056) en Hendrik IV (1056-1106). Het is onder het bewind van Hendrik IV, dat niet alleen de investituurstrijd ontbrandt, om het benoemingsrecht der Bisschoppen; maar hij verheft in 1079 ook de Voogdij van Gelder tot Graafschap Gelder. Als eerste Graaf van Gelder, treedt dan op:

Gerard I (1082-1125).

Nadat met Koning Hendrik V (1106-1125), de Duitse kroon overgaat naar het Huis der Hohenstaufen, zien wij Duitse koningen als: Frederik I (1152-1190), Hendrik VI (1190-1197), Frederik II (1212-1250) en Koenraad IV (1250-1254). Na diens overlijden, breekt in Duitsland een periode van anarchie aan, waarbij de Duitse Koningen en Keizers een speelbal zijn van zijn Keurvorsten (een beperkt aantal wereldlijke en geestelijke rijksvorsten uit het Duitse Rijk, die de Duitse koning mochten kiezen). Het Duitse Rijk werd toen een federatie, versnipperd in honderden grote en kleine vorstendommen, heerlijkheden en vrije steden.

Het Graafschap Gelder

Hetzelfde beeld zien wij ook al in 1100, als met Godfried IV van Bouillon, de elfde en laatste Hertog van Neder-Lotharingen sterft. Het hele gebied is dan verbrokkeld in een groot aantal staatjes, die uitsluitend in naam (!) onder heerschappij staan van de Duitse Koning of Keizer van het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie. Zo zien we dan o.a.:

- Prinsbisdommen (o.a. Keulen en Luik);
- Hertogdommen (o.a. Brabant, Gulik, Kleef, Limburg, Luxemburg);
- Graafschappen (o.a. Holland, Horn, Gelder, Kessel, Loon, Valkenburg, Vlaanderen, Zeeland, Zutphen);
- Heerlijkheden (o.a. Egmond, Heinsberg, Wassenberg);
- Vrije Rijksheerlijkheden onder Keizerlijk gezag (o.a. Limbricht, Sittard, Stevensweert, Thorn, Wittem);
- Geestelijke Rijksheerlijkheden (o.a. Wessem).

Het hier genoemde (oude) Hertogdom Limburg, is gelegen ten zuiden van de latere Nederlandse provincie Limburg, rondom de Hertogstad Limbourg a/d Vesder (ten zuidwesten van Eupen). De Graaf van Limburg, Hendrik I (1101-1106), erft echter ook de titel van Hertog van Neder-Lotharingen.

De Maasbrachtse geschiedenis speelt zich echter af in het Graafschap Gelder (!). Maasbracht behoort namelijk bij de Schepenbank "Echt", onderdeel van het Drossaardambt/Heerlijkheid "Montfort", onderdeel van het Overkwartier, een der vier kwartieren van het Graafschap Gelder (te weten: Graafschap, Kwartier van Nijmegen, Overkwartier (=Opper-Gelder) en Veluwe). Deze Schepenbank, waarvan wij deel uitmaken, draagt zorg voor de rechtspraak, int boetes, doet voorkomend notariswerk en oefent toezicht uit op het plaatselijk bestuur, indien hiertoe een burgemeester is aangesteld. De schepenen worden daartoe benoemd door de Schout.

Als graven uit het geslacht Gelre kennen wij achtereenvolgens Gerard I (1082-1125); Gerard II (1125-1131) (zowel Graaf van Gelder en Zutphen); Hendrik (1131-1182); Otto I (1182-1207); Gerard III (1207-1229) (samen met zijn vrouw Margaretha van Brabant, begraven, in de door hen gestichte Munsterkerk te Roermond) en Otto II (1229-1271). Onder het bewind van deze laatste, krijgt Roermond in 1232 haar stadsrechten en wordt ook Roosteren (1243) én de Heerlijkheid Susteren (1242) toegevoegd aan het Graafschap Gelder.

De Heerlijkheid Montfort met Echt, Elsene (het latere Nieuwstadt), Linne, Maasbracht, Montfort, Odiliënberg, Posterholt en Vlodrop komen in 1229 echter, door een erfeniskwestie, tijdelijk onder bestuur van Hendrik van Gelre, Heer van Montfort, Prins-bisschop van Luik. Deze verleent in 1263 aan Montfort en Elsene hun stadsrechten.

Ook start hij in deze periode (1251-1267) de (ver)bouw van het kasteel te Montfort, o.a. met stenen van de Maasbrugtoren te Maastricht. De ruïnes van dit belangrijke kasteel (De Grauwert), vindt U tegenwoordig langs de Huysdijk, aan de rand van het dorp Montfort.

Graaf Otto II van Gelre, wordt opgevolgd door zijn zoon Reinoud I (1271-1326); die aan Susteren, behalve stadsrechten, ook een rechtbank schenkt. Hij geeft deze Heerlijkheid vervolgens als bruidsschat mee aan zijn dochter Philippa, waardoor Susteren in het Hertogdom Gulik terechtkomt.

Onze gebieden (de Heerlijkheid Montfort met Echt, Linne, Maasbracht, Montfort, Nieuwstadt, Odiliënberg, Posterholt en Vlodrop), worden in 1277 door Hendrik van Gelre (Prins-bisschop van Luik) weer geschonken aan zijn neef Graaf Reinoud I van Gelre (1271-1326). Maasbracht valt dan weer, via de Schepenbank "Echt", onder het Ambt Montfort (hoofdstad Echt), dat op zijn beurt weer onderdeel is van het Gelders Overkwartier (hoofdstad Roermond).

Reinoud I raakt bij zijn uitbreidingsdrift naar het zuiden, tussen 1283 en 1288, verzeild in de Limburgse Successie-oorlog. Deze strijd betreft de heerschappij in het Hertogdom Limburg,

waarop zowel Graaf Reinoud I van Gelre (door zijn huwelijk), alsook Graaf Adolf van Berg aanspraak maken. Omdat Graaf Adolf van Berg zijn vermeende rechten verkoopt aan Hertog Jan I van Brabant, wordt de strijd tussen twee groten gevoerd: de Graaf van Gelder & Zutphen én de Hertog van Brabant. Wanneer Graaf Reinoud I van Gelre echter dreigt te verliezen, verkoopt ook hij zijn vermeende rechten, ditmaal aan de Hertog van Luxemburg. De strijd wordt pas in 1288 beslist in de Slag bij Woeringen (nabij Keulen), waar de Hertog van Brabant als overwinnaar uit de strijd komt. Om zijn schulden te voldoen, moet Reinoud I, Graaf van Gelder & Zutphen, zijn Graafschap Gelder voor 5 jaar verpanden aan zijn schoonvader, de Graaf van Vlaanderen, die daarop Graaf Walram van Valkenburg tot zijn Stadhouder in Gelder benoemt.

Nadat Graaf Reinoud I van Gelre, in 1300 ook aan Echt stadsrechten schenkt en zichzelf in 1317 tot Rijksvorst v/h Duitse Rijk wordt verheven, sterft hij in 1326 krankzinnig op het kasteel te Montfort.

Hij is dan inmiddels al opgevolgd door zijn zoon Reinoud II van Gelre (*1319-1343*), die in 1339 van de Duitse Koning Lodewijk van Beieren de Hertogtitel ontvangt. Hij wordt als Hertog van Gelder en Graaf van Zutphen, opgevolgd door zijn zoon Reinoud III (*1343-1361*) en diens broer Eduard I (*1361-1371*). Hij zal de laatste Hertog van het geslacht Gelre zijn, want nadat hij vermoord wordt in de Slag bij Baesweiler, waar hij zijn zwager de Hertog van Gulik helpt, neemt deze laatste de Hertogtitel van Gelder over.

Het Huis Gulik en het Huis Egmond

Als eerste Hertog uit het Huis Gulik, draagt Willem I, zowel de Hertogtitel van Gelder, als die van Gulik, alsook de titel van Graaf van Zutphen (*1372-1402*). Hij wordt opgevolgd door Reinoud IV (*1402-1423*), die in 1418 geconfronteerd wordt met een verbond tussen ridderschap en steden, die meer invloed in het bestuur van het Hertogdom wensen. Dit verbond vormt de voorloper van de Staten van Gelder & Zutphen.

Nadat Reinoud IV kinderloos sterft, neemt het Huis Egmond (uit de gelijknamige Heerlijkheid), de Hertogtitel van Gelder over, evenals de titel 'Graaf van Zutphen'. Arnold van Egmond, kleinzoon van Maria, zuster van Willem en Reinoud IV, is de eerste Hertog van Gelder en Graaf van Zutphen, uit dit Huis (*1423-1465*). Tijdens zijn bewind, wordt Roermond een Hanzestad, vanwege de belangrijke Maashandel.

In 1465 ontstaat onenigheid tussen Arnold van Egmond en zijn zoon Adolf, die pro-Bourgondisch is en die zijn vader daarom gevangen zet op het Kasteel te Grave. Hertog Karel de Stoute (*1467-1477*), de laatste Hertog van Bourgondië, komt Arnold van Egmond te hulp, nadat de Bourgondische gezindheid van Adolf omgeslagen blijkt te zijn en zet vervolgens zoon Adolf gevangen. Uit dankbaarheid, verpandt Arnold daarop zijn Hertogdom Gelder en Graafschap Zutphen aan Karel de Stoute, de Hertog van Bourgondië. De bevolking komt daartegen echter in opstand ! De Hertog van Bourgondië besluit daarop het hele gebied dan maar te bezetten, middels verovering van achtereenvolgens Echt, Montfort, Roermond, Venlo en Zutphen (1473). Na het overlijden van Karel de Stoute (1477) te Nancy, wordt Catharina van Egmond, de zuster van Adolf, belast met het bestuur over het Hertogdom Gelder en het Graafschap Zutphen. Na het overlijden van haar broer Adolf, blijft zij dit bestuur behartigen, totdat haar neef Karel van Egmond (*1477-1538*) uit Franse gevangenschap vrij wordt gekocht en het bestuur in 1492 zelf kan overnemen.

De Habsburgse dynastie

Keren wij even terug naar de Duitse koningen, dan zien wij daar in 1438 het Huis der Habsburgers aan de macht komen, met achtereenvolgens Koning Albrecht II (*1438-1439*), Frederik III (*1439-1493*) en Maximiliaan I van Oostenrijk (*1486-1519*), welke laatste in 1493 voorgoed het Duitse Koningsschap aan het Keizerschap weet te binden. Toch heeft ook onder zijn bewind, het uitgeholde Keizerschap als soeverein slechts weinig betekenis; doch bestaat zijn invloed vooral als grondheer, dankzij de uitgebreide territoriale bezittingen der Habsburgers. Ook bestaat er een continue spanningsveld tussen deze Keizer én de Rijksdag, waarin de drie rijksstanden vertegenwoordigd zijn, te weten: de Keurvorsten, de vorsten en de vrije steden, samen goed voor ruim 2500 staatjes ! Teneinde het Duitse Rijk beter bestuurbaar te houden, wordt in 1500 te Augsburg het Duitse Rijk in zes Kreitsen verdeeld.

Deze Duitse Keizer Maximiliaan I van Oostenrijk huwt met Maria van Bourgondië, dochter van

Karel de Stoute, erfdochter van Bourgondië, Franche-Comté en de Nederlanden (1477-1482). Voor haar voert hij strijd tegen de Franse Koning Lodewijk XI, die hij op 7 augustus 1479 bij Guinegate verslaat en met wie hij op 23 december 1482, op verzoek van de Staten-Generaal der Nederlanden, de Vrede van Atrecht sluit, waarbij hij o.a. Franche-Comté moet afstaan. Ook wil hij voor zijn vrouw de invloed op het Hertogdom Gelder herkrijgen, waartoe hij in 1494 (tijdelijk) Echt eo verover, inclusief de burcht "t Slötje" bij Echt.

Pas zijn zoon, Koning Philips de Schone (1494-1506), verovert in 1504 het Hertogdom Gelder volledig. Karel van Egmond, Hertog van Gelder (1477-1538), sluit daarop een verdrag met de Franse koning en begint een tegen-offensief onder aanvoering van zijn krijgshoofd Maarten van Rossum en de Friese Zeerover "Grote Pier". Aan Duitse zijde, wordt deze strijd in 1507 gevoerd door Margaretha van Oostenrijk, namens haar vader Keizer Maximiliaan I van Oostenrijk optredend als landvoogdes der Nederlanden. Pas in 1513 is Karel van Egmond, Hertog van Gelder, weer volledig baas in zijn eigen Hertogdom.

Bij het overlijden van Karel van Egmond in 1538, gaat de Hertogtitel van Gelder over naar het Kleefs-Gulikse huis. Het is zijn neef Willem, reeds Hertog van Berg, Kleef en Gulik, die in 1538 ook de Hertogtitel van Gelder verkrijgt, geheel in strijd met de Vredesakkoorden van Gorinchem (1528), volgens dewelke de Duitse Keizer Karel V van Luxemburg (1519-1558), deze Hertogtitel had moeten krijgen. Nadat Hertog Willem van Berg, Kleef, Gelder en Gulik (1538-1543), ook nog zijn veldheer Maarten van Rossum plundertochten in het Hertogdom Brabant laat houden, komt Keizer Karel V in actie. Deze Keizer Karel V uit het Habsburgse Huis, kleinzoon van Maximiliaan I van Oostenrijk, erfde in 1506 van zijn vader Philips de Schone ook de titel Heer der Nederlanden. Mede omdat Hertog Willem ook de reformatie gunstig gezind was, trekt Karel V tegen hem ten strijde en verkrijgt na het beleg van Venlo, bij de Vrede van Venlo (1543) ook de Hertogtitel van Gelder.

Keizer Karel V van Luxemburg mocht zich toen noemen: Keizer van het Heilige Roomse Rijk van de Duitse Natie, Koning van Spanje (Castilië en Aragon), Koning der Bohemen, Koning van Mexico, Koning van Peru, Koning van Napels-Sicilië, Aartshertog van de Oostenrijkse Erflanden, Hertog van Bourgondië, Hertog van Gelder & Gulik, Hertog van Luxemburg, Hertog van Milaan, Heer der Nederlanden, enz..

Gewest der Nederlanden

Nadat Keizer Karel V van Luxemburg (1519-1558) met de titel Hertog van Gelder, ook het beheer over dit Hertogdom heeft gekregen, benoemt hij daarvoor in zijn plaats een Stadhouder voor Gelder. De vier kwartieren in het Hertogdom (Graafschap, Kwartier van Nijmegen, Overkwartier (=Opper-Gelder) en Veluwe) behouden echter een grote mate van zelfstandigheid, met weinig neiging tot samenwerking. In het Overkwartier van Gelder zijn als stemhebbende steden aanwezig: Erkelenz, Gelder, Roermond, Straelen, Venlo en Wachtendonck. In deze periode (1538-1542) brandt het kasteel te Montfort grotendeels uit; doch wordt daarna weer volledig hersteld en omgeven met een dubbele gracht. Het fungeert dan als woonhuis van de Drossaard en als gevangenis voor het Ambt "Montfort".

Binnen het Duitse Rijk, wordt het Hertogdom Gelder bij de Bourgondische Kreits gevoegd (1548), een der zes Kreitsen, waarin het Duitse Rijk op de Rijksdag te Augsburg in 1500 was verdeeld. Deze Bourgondische Kreits omvat dan: Franche-Comté, Luxemburg en de 17 Nederlanden (Antwerpen, Artois, Brabant, Friesland, Gelder, Groningen, Henegouwen, Holland, Limburg, Luxemburg, Mechelen, Namen, Overijssel, Utrecht, Vlaanderen, Zeeland en Zutphen).

Na de nodige binnenlandse onrust in het Duitse Rijk, als gevolg van de Reformatie-beweging, wordt bij de Godsdienstvrede van Augsburg (1555) bepaald, dat de godsdienst van de Landheer, ook de godsdienst van zijn onderdanen zal zijn (hetgeen een forse tegenslag voor deze Keizer

Maximiliaan I, Philips de Schone, Maria van Bourgondië; Ferdinand I, Karel V, Lodewijk II (Geschilderd door B. Strigel)

betekende).

In datzelfde jaar, wordt Keizer Karel V van Luxemburg ook opgevolgd door:

- zijn broer Ferdinand I, die de Keizerskroon van het Duitse Rijk erft en ook Aartshertog van de Oostenrijkse Erflanden wordt (de z.g. Oostenrijkse tak);
- én zoon Philips II, die de nieuwe Koning van Spanje, Heer der Nederlanden, Hertog van Gelder, enz. wordt (1555-1598) (de z.g. Spaanse tak).

Binnen het Hertogdom Gelder worden nu ook Weert en Wessem tot Gelders Leenhof verheven (1556); d.w.z. dat zij hun leen af moeten dragen aan de Hertog van Gelder. Wel behouden zij nog diverse rechten.

Koning Philips II, Heer der Nederlanden, onderdrukt de Reformatie met harde hand en stelt de Paus voor, de 17 Nederlanden te verdelen in 15 Bisddommen en 3 Aartsbisddommen (1559). Bij deze, wordt ook het Suffragaan-Bisdom "Roermond" ingesteld (1561), waarbij in de omschrijvings- en dotatie-bul, de "Regimini Universalis Ecclesiae", voor het eerst gesproken wordt over het "Kerspel van de H. Gertrudis te Maasbracht" (Parochie van de H. Gertrudis), als onderdeel van het land-dekenaat "Montfort".

Nadat Koning Philips II, de Nederlanden heeft verlaten, benoemt hij zijn halfzuster Margaretha van Oostenrijk tot landvoogdes der Nederlanden (1559-1567). Het feitelijke bestuur over de 17 Nederlanden wordt echter gevoerd door Antoine Perrenot (Granvelle), als voorzitter van de Raad van State, waarin ook Willem (de Zwijger), Prins van Orange en Graaf van Nassau, zitting heeft. Overigens is deze Granvelle, sinds de reorganisatie der Bisddommen, ook nog Aartsbisschop van Mechelen, waardoor hij wereldlijke en kerkelijke macht kan combineren.

Nadat in de Nederlanden de Reformatie-beweging verder oprukt, met als dieptepunt de "Beeldenstorm" (die in oktober 1566 in onze streken woedt), besluit Koning Philips II, als Heer der Nederlanden, tot een krachtig ingrijpen en stuurt hij een nieuwe landvoogd: Don Fernando Alvarez de Toledo, Hertog van Alva (1567-1573), met een leger van 10.000 manschappen, om in de Nederlanden 's Konings gezag te herstellen. De Tachtigjarige Oorlog is hiermee een feit (1568-1648).

De Tachtigjarige Oorlog

Het zou te simplistisch zijn, te denken dat de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) uitsluitend verklaard wordt als een strijd tussen Katholieken en Protestanten. Veeleer bestond er ontevredenheid bij een aantal edelen en steden in - met name de Noordelijke - Nederlanden tegen de bestuurswijze van de (katholieke) Koning Philips II, Heer der Nederlanden (1555-1598), inzake zijn strenge regiem en de wijze waarop hij de reformatorische ideeën bestrijdt. Zeker in het begin heeft het Hertogdom Gelder zich buiten de strijd van de opstandige Noordelijke Nederlandse gewesten tegen Koning Philips II, proberen te houden; hoewel het door zijn strategische ligging, menigmaal het toneel van veldslagen is geweest.

In 1568, begint de strijd, met de komst van Prins Willem van Oranje (1544-1584) vanuit Duitsland (na zijn aftreden als koninklijk Stadhouders van Holland, Utrecht en Zeeland), vergezeld door een grote legermacht, waarmee hij bij Obbicht-Stockhem de Maas oversteekt. Deze Willem "de Zwijger", zou de stamvader worden van ons Huis van Oranje-Nassau, omdat hij, als Graaf van Nassau, de titel Prince d'Orange erfde.

Een bestorming van Roermond in 1568, door protestante opstandelingen mislukt, doordat een Spaans legerkorps vanuit Maastricht, de stad Roermond komt ontzetten. In 1572 worden de steden Straelen, Wachtendonck, Gelre, Weert en Roermond namens Prins Willem van Oranje en met hulp van Frankrijk, wel bezet; doch na drie maanden trekt hij zich reeds terug. Een jaar later, in 1573, wordt de vesting Nieuwstadt ontmanteld.

Wegens uitblijven van resultaat, vervangt Koning Philips II zijn landvoogd in de Nederlanden, door Don Luis de Requesens (1573-1576); die op zijn beurt door Don Juan van Oostenrijk (1576-1578), een halfbroer van Philips II, wordt opgevolgd. Hoewel inmiddels getracht was op de Pacificatie van Gent (8 november 1576) vrede in de Nederlanden te verkrijgen; kon uiteindelijk geen der partijen hiermee genoegen nemen.

Prins Willem de Zwijger (1544-1584)
(Geschilderd door A. de Key)

In 1577 wordt Roermond wederom tevergeefs belegerd door troepen uit de opstandige Noordelijke Gewesten. Het dorp Maasbracht en omgeving wordt in oktober 1577, als vervolg op de Spaanse Furie, door Spaanse troepen (o.l.v. Kolonel Pollweiler) geplunderd.

Inmiddels heeft Prins Willem van Oranje, zijn broer Jan van Nassau in 1578 als Stadhouder aan het gewest Gelder opgedrongen, alwaar deze poogt, dit Hertogdom in de strijd te betrekken én het Calvinisme te introduceren. Beide pogingen mislukken en hij moet in 1580 noodgedwongen als Stadhouder vertrekken.

Aangezien ook de Spaanse landvoogd te weinig resultaat boekt, vervangt Koning Philips II hem thans door Alexander Farnese, Hertog van Parma, zoon van Margaretha van Oostenrijk (1578-1592).

Teneinde als bondgenootschap sterker te staan, sluiten beide partijen ieder een Unie:

De Unie van Utrecht (1579) tussen de opstandige noordelijke gewesten, incl. Maastricht en Venlo, die aan de zijde van de opstandelingen staan én

De Unie van Atrecht (1579), die zich onder het gezag van Koning Philips II schaart, die loyaal is aan de Rooms Katholieke kerk en waarbij zich o.a. het Gelders Overkwartier aansluit. Aangezien de andere drie Gelderse kwartieren (Graafschap, Kwartier van Nijmegen en Veluwe) zich inmiddels hebben aangesloten bij de opstandige Unie van Utrecht, wordt het Hof van Gelder overgebracht van Arnhem naar Roermond.

Op 22 juli 1581 verklaren de gewesten uit de Unie van Utrecht, incl. de drie noordelijke Gelderse kwartieren, zich in de "Plakkaat van Verlatinge", onafhankelijk van Koning Philips II. Zij krijgen later de naam: "Republiek van de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën" (Drenthe, Friesland, Gelder (zonder het Overkwartier), Groningen, Holland & Zeeland, Overijssel en Utrecht). In een tegen-offensief, verovert de Hertog van Parma in 1583 Zutphen en Doesburg wederom. Doch reeds twee jaar later, herovert de Prins van Oranje deze reeds weer en begint de protestantisering van de noordelijke kwartieren van Gelder.

Koning Philips II beproeft nogmaals zijn geluk met een nieuwe landvoogd: Ernst, zoon van de Duitse Keizer Maximiliaan II van Oostenrijk (1593-1595). Na het overlijden van Philips II in 1598, erft zijn dochter Aartshertogin Isabella Clara Eugenia en haar man Albrecht van Oostenrijk (1598-1633), de Nederlanden. De gehele Nederlanden, dus inclusief de naar onafhankelijkheid strevende Republiek, wiens onafhankelijkheid reeds in 1596 door Frankrijk en Engeland erkend was. Voor het beheer van Spaans Gelder, benoemt zij als Stadhouder: Graaf Hendrik van den Bergh (1626), die echter in 1631 zal overlopen naar de Republiek. In deze periode, wordt een twaalfjarig bestand in acht genomen, volgens de Vrede van Antwerpen (1609-1621), waarbij ook Aartshertogin Isabella, de onafhankelijkheid van de Republiek erkent. Een Republiek die inmiddels onder leiding van Willem's zoon Stadhouder Prins Maurits van Oranje (1585-1625) is komen te staan.

Vanaf 1618, vallen de Dertigjarige Oorlog en het laatste deel van de Tachtigjarige Oorlog samen en wordt de strijd weer hervat. Keizerlijke troepen uit het Duitse Rijk helpen de Spaanse troepen én Duitse protestanten werken op hun beurt nauw samen met de "Republiek van de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën".

In 1632 echter, herneemt de nieuwe Stadhouder Prins Frederik-Hendrik van Oranje (1625-1647) (jongste zoon van Willem de Zwijger, met de bijnaam de 'Stedendwinger') het initiatief in de strijd, met zijn tocht langs de Maas, waarbij o.a. Venlo, Roermond, Stevensweert (het Eiland van St. Stephanus) en Maastricht door de troepen van de Republiek veroverd worden.

Nadat Aartshertogin Isabella in 1633 kinderloos overlijdt, neemt Koning Philips IV van Spanje (1621-1665), Heer der Nederlanden, het gezag weer over en benoemt zijn broer, Ferdinand van Habsburg, als landvoogd in de Nederlanden.

In mei 1633 wordt Stevensweert echter door de Spanjaarden heroverd. Markgraaf Moncado, Markies van Aytona, bouwt hier een vesting met zeven bastions (het z.g. Fort van St. Stephanus), met een schipbrug over de Maas, waardoor hij de controle over de Maasvaart herkrijgt. Graaf Hendrik van den Bergh (Heer van het Kasteel te Montfort en het Kasteel van Stevensweert), had de Staten Generaal der Republiek voor deze inval gewaarschuwd, doch deze hadden hier geen acht op geslagen. Zeventig jaar (1633-1702) zou Stevensweert daardoor een Spaanse vesting blijven ! Bij deze herovering, werd Maasbracht op 26 mei 1633 nogmaals door de Spanjaarden geplunderd. Uit deze strijd in 1633 tussen de Staatse en Spaanse troepen, herinnert het Moller-kapelke te Maasbracht, opgericht bij het overlijden van een militair, genaamd "v/d Mollen", die in deze veldslag sneuvelde.

Ook Roermond en Venlo worden vervolgens in 1637 weer door de Spanjaarden op de Republiek heroverd.

In 1647 worden het Ambt Montfort en de Heerlijkheid Middelaer beleend aan Prins Frederik Hendrik van Oranje. Dit was een schenking van de Spaanse Koning Philips IV aan Stadhouder Prins Frederik Hendrik, die in 1647 wordt opgevolgd door Prins Willem II van Oranje (1647-1650).

Moe van de jarenlange strijd, bereiken alle partijen, na tachtig jaar strijd en na drie jaar onderhandelen, een overeenkomst, die bezegeld wordt in de Vrede van Münster (1648).

Het Hertogdom Gelder na de Vrede van Münster

Hoewel niet iedereen even gelukkig is met dit vredes-initiatief, vormt de Vrede van Münster (1648), slechts één onderdeel van een complex van Vredesakkoorden (Vrede van Westfalen), met de bedoeling eindelijk een einde te maken aan de bijna permanente oorlogstoestand in West-, Noord- en Midden-Europa, sinds het begin van de 17e eeuw. Bij dit complex van vredes-akkoorden, wordt o.a. ook de invloed van de Duitse Keizer op de Rijksvorsten sterk verminderd. Voor Spanje is deze vrede van essentieel belang, aangezien het land door de oorlogvoering flink in de financiële problemen is geraakt. De Republiek van de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën heeft voor het vredesakkoord dan ook vrijwel geen concessies hoeven te doen. De scheuring van de Nederlanden is een feit geworden, waarbij tevens diverse gewesten uiteen vallen (het Graafschap Vlaanderen, het Hertogdom Brabant, het Hertogdom Gelder, het Hertogdom Limburg, de Landen van Overmaze; enz.). Zo blijft ons woongebied, het z.g. Overkwartier van Gelder, Spaans-gebied tot 1715.

Tevens geldt in het gebied van de Republiek en de door haar bezette Generaliteitslanden (Staats-Brabant (incl. Stad en Lande van Maastricht), Staats-Opper-Gelder, Overmaze (de landen van Daalhem, 's-Hertogenrade en Valkenburg), Staats-Vlaanderen (het huidige Zeeuws-Vlaanderen) en Wedde & Westerwalde), weliswaar officieel 'vrijheid' van geloof, maar mag het Katholicisme toch niet uitgeoefend worden, omdat de Hervormde Kerk, de officieel erkende publieke Kerk is !

In 1665, het jaar waarin in Roermond wederom een grote stadsbrand woedt, die grote delen van de stad in de as legt; wordt Karel II van Habsburg (1665-1700), zowel Koning van Spanje, als Heer van de Zuidelijke Nederlanden. Ook draagt hij dan nog de titel van Hertog van Gelder. Voor de door hem aangestelde Stadhouders in Spaans-Gelder, wordt tussen 1665 en 1700 te Roermond, aan het Munsterplein, het "Prinsenhof" als Stadhoudelijk Paleis gebouwd (thans verzorgingshuis). Twee jaar later, wordt het Gelders Overkwartier geteisterd door een hevige pestepidemie, die grote aantallen slachtoffers maakt.

Tussen 1672 en 1678, zijn voorheen oude vijanden, plotseling bondgenoten geworden in de strijd die Engeland, Frankrijk, Münster & Keulen, tegen de Republiek en Spanje voeren, met het doel, de macht van de Republiek te breken. Deze strijd eindigt met de Vrede van Nijmegen (1678), waarbij Spanje, Franche-Comté en enkele Zuid-Nederlandse steden aan Frankrijk moet afstaan.

In 1702, worden onze streken weer betrokken in de Spaanse Successie-oorlog (1702-1713). Ditmaal liggen de "kaarten" weer totaal anders ! Na het kinderloos overlijden van de Spaanse Koning Karel II van Habsburg, claimen twee personen de Spaanse troon: Koning Philips V (1700-1711), tevens Hertog van Anjou én Keizer Leopold I (1658-1705), Keizer van het Duitse Rijk en Aartshertog van de Oostenrijkse Erflanden. Philips V, wordt ditmaal gesteund door Frankrijk en Beieren; Leopold I door Engeland, Pruisen en de Republiek. In 1702, midden in de oorlog, laat Koning Philips V zich in Roermond inhuldigen als Hertog van Gelder; midden in het gebied waar ook deze strijd weer wordt uitgevochten ! Kort daarop veroveren de Keizerlijke partijen: Venlo, Roermond, Weert en Stevensweert. In 1713, wordt ook deze strijd gestaakt, met de Vrede van Utrecht en het Barrière-tractaat. Inmiddels heeft Keizer Leopold I, in het Duitse Rijk, plaats gemaakt voor Keizer Jozef I (1705-1711), die op zijn beurt in 1711 weer wordt opgevolgd door zijn broer: Karel VI (1711-1740), Keizer van het Duitse Rijk, Aartshertog van de Oostenrijkse Erflanden.

Voorafgaand aan het Vredesakkoord van Utrecht, heeft Koning Philips V zijn rechten op de Zuidelijke Nederlanden inmiddels afgestaan aan Hertog Maximiliaan Emanuel Van Beieren. Via deze, wordt na de Vrede van Utecht (1713) en de Vrede van Rastatt (1714), het Gelders

Overkwartier in 1715 als volgt opgedeeld:

- Keizer Karel VI (1711-1740), krijgt: de erfvoogdij over Roermond en uit Ambt Montfort: Daelenbroek, Herten, Leeuwen, Maasniel; benevens Obbicht, Wessem en Weert. Tevens krijgt hij de titel: Hertog van Gelder.
- Koning van Pruisen, Frederik I, krijgt: Ambt Kessel en Ambt Middelaer.
- De Republiek van de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën, krijgt uit Ambt Montfort: Berkelaer, Echt, Linne, Maasbracht, Montfort, Ohé & Laak, Peij, Roosteren, Stevensweert en St. Joost. Zij worden Generaliteitsland, onder het gezag van de Staten-Generaal, ten tijde van het eerste Stadhoudersloze Tijdperk.

Tussen 1740 en 1748 worden wij wederom in een opvolgingsoorlog betrokken, ditmaal de Oostenrijkse Successie-oorlog, tussen enerzijds Beieren, Frankrijk en Pruisen, anderzijds Engeland, Oostenrijk en Spanje, gesteund door de Republiek, waartoe wij nú behoren.

In deze periode (1745-1746) waarin de Republiek ook nog eens geen Stadhouders heeft, bezet Frankrijk de gehele Zuidelijke-Nederlanden, benevens Zeeuws-Vlaanderen, Bergen-op-Zoom en (in mei 1748) ook het (Staatse) Maastricht. Bij de Vrede van Aken (1748) moet Frankrijk deze gebieden weer ontruimen.

Tijdens de daaropvolgende “Zevenjarige Land- en Zeeoorlog” (1757-1763) tussen de Duitse Keizerin Maria-Theresia Van Oostenrijk (1740-1780), tevens Hertogin van Gelder, én de Koning van Pruisen, om Silezië, wordt thans Pruisisch Gelder bezet. Uiteindelijk, gaat Silezië echter toch voor haar verloren.

Na deze oorlog, in 1769, verkoopt de Pruisische Koning Frederik II zijn rechten en aanspraken op zijn deel van Ambt Montfort aan Stadhouders Willem V (Batavus), Prins van Oranje, Graaf van Nassau (1751-1806). Deze rechten had hij weer geërfd van Stadhouders-koning Willem III (1688-1702), Koning van Engeland, Prins van Oranje, die kinderloos was overleden.

Zo eindigen wij de 18^e eeuw, met het begin van de Franse Revolutie.

De Franse bezetting

Bij het begin van de Franse Revolutie (eind 18^e eeuw), begonnen als een politieke en sociale omwenteling in het Koninkrijk Frankrijk, is het in het huidige Limburg een lappendeken ! : Venlo en Maasbracht behoren bij de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën; Roermond, Weert en Wessem zijn Oostenrijks-bezit; Sittard is Guliks-grondgebied; terwijl Maastricht zowel toebehoort aan de Republiek, als aan de Prins-bisschop van Luik.

Na de oorlogsverklaring van Frankrijk aan Oostenrijk (1792), door de Franse Koning Lodewijk XVI, bezet Frankrijk achtereenvolgens Brussel, Leuven, Antwerpen, Luik, Weert, Roermond en - hoewel geen Oostenrijks-gebied - bezet het Noordleger (onder Generaal Dumouriez), na de overtocht over de Maas, op 10 december 1792, ook Maasbracht. Generaal Dumouriez neemt daarna zijn intrek in de pastorie van de R.K. St. Gertrudiskerk. Later zal deze Generaal ‘overlopen’ naar de Oostenrijkers.

Nadat Oostenrijk in 1793 de Fransen echter verslaat tijdens de Slag bij Neerwinden, worden de Zuidelijke-Nederlanden weer door Frankrijk ontruimd; tot de nieuwe Franse aanval in 1794, o.l.v. Generaal Pichegru van het Noord-Leger, met zijn Divisie-Generaal Kléber, waarbij geheel Staats en Oostenrijks Gelder wordt ingelijfd bij Frankrijk (Vrede van Campo-Formio). Bij het Haags Verdrag van 16 mei 1795, staat de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën, alle (bezette) Generaliteitslanden af aan Frankrijk, dat deze gebieden volledig inlijft. Onze woongebieden, het huidige Nederlands en Belgisch Limburg, als onderdeel van de Franse Republiek, krijgen de naam: Département de la Meuse Inférieure (Nedermaas), met Maastricht als Préfecture, alwaar de Franse Prefect zetelt. Pruisisch Gelder en de landen van Gulik en Kleef zijn hiervan uitgesloten, want zij ressorteren als bezet gebied onder de Centrale Administratie te Aachen. Het Département de la Meuse Inférieure is echter ook weer onderverdeeld in Arrondissementen, t.w.: Hasselt, Roermond en Maastricht; die op hun beurt weer zijn verdeeld in Cantons. Stevensweert vormt de “chef-lieu” van het Canton, waartoe behoren: Echt, Maasbracht, Montfort, Nieuwstadt, Obbicht, Ohé & Laak, Papenhoven, Posterholt, Roosteren en Stevensweert.

Het overige deel van de Nederlanden, vormt – na een ‘fluwelen’ revolutie - een eigen Bataafsche Republiek (1795).

De nieuwe Franse regering en wetgeving is aanvankelijk antiklerikaal! De meeste priesters

kunnen/willen de geëiste eed niet afleggen en duiken onder. Alle uiterlijke kenmerken van godsdienst, adel en koningsschap moeten verdwijnen. Alle kerkelijke goederen worden tot publiek-bezit verklaard.

Op 4 september 1797 komt in Frankrijk Generaal Napoleon Bonaparte (1797-1815), door een staatsgreep aan de macht. Aansluitend, in 1798, worden kerk en staat gescheiden en alle godsdiensten gelijkgesteld. Dan kan iedereen weer vrij zijn godsdienst uitoefenen.

Toch is beslist niet iedereen gelukkig met de nieuwe Franse (over)heersers. Zo kennen we ook in 1798 de “Boerenkrijg”, waarbij met name de plattelandsbevolking in opstand komt tegen de Franse heerschappij en o.a. Hasselt bezet. Generaal Collaud slaat deze opstand bloedig neer, met een kanonnade van deze stad.

In 1798 worden ook Pruisisch Gelder en de landen van Gulik en Kleef officieel bij de Franse Republiek ingelijfd volgens het Verdrag van Lunéville en ondergebracht in het Département Rure (Roer), met als Préfecture Aachen.

Tijdens deze Franse periode (1799), worden vele zaken goed georganiseerd, zoals: o.a. invoering van de Code Civil (het Burgerlijk Recht), de Burgerlijke Stand en het Bevolkingsregister, het Kadaster, het Hypotheekregister, de Schoolwet, de Kerkfabriekraad, de Militaire Dienstplicht, enz.. Tevens komt er weer een autoritair, éénhoofdig gezag: waarbij Napoleon Bonaparte het Directoire opheft en zichzelf als Eerste Consul benoemt (24 december 1799) voor de duur van 10 jaar. Zijn Consulaat is weer verdeeld in Departementen (ieder met één Prefect), deze weer in Arrondissementen (met één sub-prefect), deze weer in Cantons, waarna de Communes (= Gemeentes) volgen met ieder één Maire (= Burgemeester). In Maasbracht: J. Ruyten (1800-1802); Th. Samain (1802-1807); G. Scheeren (1807-1808); J. Janssens (van 1809-1813 administrateur; van 1813-1830 burgemeester).

Op 15 juli 1801 sluiten Consul Napoleon-Bonaparte en Paus Pius VII een Concordaat, waarbij de kerkgebouwen weer worden terug gegeven aan de parochies en alle godsdienstuitoefeningen weer in alle vrijheid kunnen worden uitgevoerd. Wel moet een aantal bisdommen worden opgeheven, waaronder het Bisdom “Roermond”, waardoor onze Parochie St. Gertrudis te Maasbracht, weer onder het dekenaat “Roermond” van het bisdom “Liège” valt.

Overigens is de relatie tussen Napoleon Bonaparte en Paus Pius VII er een van afhankelijkheid, want zo wordt de Paus in 1804 bijvoorbeeld gedwongen Napoleon I Bonaparte en zijn gemalin Josephine tot Keizer en Keizerin van Frankrijk te kronen. Aansluitend krijgen ook de Noordelijke-Nederlanden weer een vorst, nadat de “Bataafse Republiek” wordt omgevormd tot Koninkrijk Holland onder Koning Lodewijk Napoleon (jongste broer van Napoleon Bonaparte). Een lang bestaan is dit Koninkrijk echter niet gegund, want reeds in 1810 wordt het weer opgeheven en volledig ingelijfd bij het Franse Keizerrijk. Ook het Roomsch-Duitse Keizerrijk is dan inmiddels -

op 24 maart 1803 - onder dwang van Napoleon I Bonaparte, door de Duitse Rijksdag opgeheven. Ook de titel “Hertog van Gelder”, welke gedragen werd door de Habsburgse Keizers van het Roomsch-Duitse Keizerrijk, wordt dan door niemand meer gevoerd. Een Hertogdom Gelder, bestaat dan echter allang niet meer.

Wanneer Keizer Napoleon I Bonaparte in juni 1812 aan zijn veldtocht naar Rusland begint, met circa 600.000 soldaten, waaronder ook vele jongens uit onze streken (als gevolg van de Franse dienstplicht !), nadert het einde van zijn

carrière. Nadat hij in oktober 1813 de Slag bij Leipzig verliest, moet hij afstand doen van de regering. In de daarop volgende twee jaren (1813-1814), trekken de Fransen ook uit onze streken weg, achtervolgd door: Kozakken, Pruisen en Zweden. De Maasvestingen Maastricht en Venlo verlaten zij pas begin 1814. Nadat door de geallieerden op 31 maart 1814 ook Paris wordt bezet, wordt de vrede bezegeld op 30 mei 1814 bij de Vrede van Parijs. Voor Napoleon Bonaparte volgt een verbanning naar Elba.

Keizerskroning van Napoleon Bonaparte en Josephine (Geschilderd door Jacques Louis David (1804))

Het nieuwe Hertogdom Limburg

Tijdens de terugtrekking van de Fransen, wordt op 2 december 1813 reeds Prins Willem I, uit het

Huis van Oranje-Nassau, te Amsterdam ingehuldigd als soeverein vorst der Nederlanden (1813-1840). Pas op 6 februari 1814, komt Maasbracht weer onder Nederlands gezag; als onderdeel van het Departement Maas & Ourthe.

Op 20 juli 1814, worden met de ondertekening van de “Acht Artikelen van Londen”, de Zeventien Noordelijke- en Zuidelijke-Nederlanden weer samen gevoegd, onder het Koningschap van Willem I van Oranje-Nassau. Die samenvoeging wordt weer bekrachtigd op het “Wener Congres” (9 juni 1815), alwaar de grote mogendheden, de vorming van een krachtig Koninkrijk der Nederlanden noodzakelijk vinden, als bufferstaat tegen zowel Frankrijk, als Pruisen. Op 16 maart 1815, mag Willem I van Oranje-Nassau zich Koning der Nederlanden noemen en wordt de Eerste Grondwet (van van Hogendorp) ingevoerd.

Bij de herstructurering van zijn Koninkrijk, formeert Koning Willem I tussen 1815 en 1839 een nieuw Hertogdom Limburg uit het voormalige Departement Nedermaas en stukken van het Departement Roer (voormalig Pruisisch Gelder en de landen van Gulik en Kleef), rondom de steden Hasselt, Maaseijk, Maastricht, Roermond, Sittard, St. Truiden, Tongeren en Venlo. Als Oostgrens van het nieuwe Hertogdom Limburg geldt - vanuit defensie-oogpunt - een kanonschot-afstand van de Oostoever van de Maas.

In het nieuwe Hertogdom Limburg, worden drie Arrondissementen gesticht: Hasselt, Roermond en Maastricht. Maastricht wordt ook de zetel van de eerste Gouverneur des Konings, de Vlaming Charles de Brouckère (1815-1828), die overigens voorheen in Franse dienst was geweest. De eerste Hertog van het nieuwe Hertogdom Limburg was natuurlijk Koning Willem I (1839-1840) zelf. Met het oude Hertogdom Limburg, rondom haar voormalige Hoofdstad Limbourg a/d Vesder, bestond weinig gebiedsoverlap.

De rust in Europa wordt in dat jaar 1815 nog ernstig verstoord, door “De Honderd Dagen” van Napoleon Bonaparte, voordat hij in juni 1815 definitief verslagen wordt bij Waterloo. Thans wordt hij verbannen naar het eiland St. Helena.

In september datzelfde jaar, wordt onze Koning Willem I ook nog Groothertog van Luxemburg (1815-1840) (het voormalige Département des Forêts), welk Groothertogdom zich weer aansluit bij de Duitse Bond.

De scheiding

Van 25 augustus tot 22 november 1830 worden onze streken opnieuw geconfronteerd met opstand en revolutie. In de zuidelijke Nederlanden heerst ontevredenheid over: o.a. het gebruik van het Nederlands als officiële taal, de vertegenwoordiging van het zuiden in de Tweede Kamer, de beknotting van de Katholieke invloed, de achterstelling van het Bijzonder Onderwijs door religieuzen en de beteugeling van de pers, enz.. Geheel het Hertogdom Limburg (Maastricht uitgezonderd), sluit zich aan bij deze opstandelingen. De eigenlijke revolutie begint, op 25 augustus 1830, na een uitvoering van de Opera “La Muette de Portici” van Daniël Aubert, waarin een aria voorkomt, die de zuiderlingen er toe aanzet, het “Hollandse juk” af te werpen. Op 4 oktober 1830, wordt de zelfstandige staat België geproclameerd; waarna op 20 december 1830, Koning Willem I uiteindelijk, met tegenzin, de Belgische onafhankelijkheid accepteert. Hij wordt daartoe op 4 november 1830 gedwongen door de Europese grootmachten. Ook het Hertogdom Limburg kiest voor het merendeel voor aansluiting bij België. Op 21 juli 1831 wordt Koning Leopold van Saksen-Coburg, als de eerste Koning van België beëdigd.

In de periode 1830-1839, ressorteert onze gemeente Maasbracht (met als burgemeester H. Geurts (1830-1875)), onder Belgisch gezag, zoals het gehele Hertogdom Limburg. Door België, is Hasselt als hoofdstad van de provincie aangewezen, omdat Maastricht tot Nederland blijft behoren !

In augustus 1831, onderneemt de Nederlandse Koning Willem I een tiendaagse veldtocht naar België. Bij Hasselt verslaat hij het Belgische Maasleger en bij Leuven bijna het Belgische Scheldeleger, dat echter bijtijds hulp uit Frankrijk krijgt. Op last van Engeland, moet Koning Willem I zich weer terug trekken op eigen grondgebied. Hij weigert dan echter de traktaten van Londen te tekenen, waarin de scheiding der grondgebieden wordt vastgelegd.

Pas in januari 1839, wordt het Eindtraktaat van Londen vastgesteld: Als Groothertog van Luxemburg, staat Koning Willem I de helft van dit Groothertogdom af aan België; België geeft de helft van het Hertogdom Limburg terug aan Koning Willem I (als Hertog van Limburg). Op verzoek van Duitsland, moeten beide gebiedsdelen: het Groothertogdom Luxemburg en het

Hertogdom Limburg, wel lid worden van de Duitse Bond. Een en ander impliceert zowel een financiële, alsook een militaire bijdrage aan de Duitse Bond (ook in oorlogstijd!), hetgeen door Pruisen gecontroleerd wordt. De Nederlandse Gouverneur des Konings in Maastricht is op dat moment de heer Gericke (1831-1839), die wordt opgevolgd door Mr. A.J. Borret en dhr. J.E.P.E. van Herwijnen, als Buitengewoon Commissarissen des Konings (1839-1841). De Nederlandse burgers in het Hertogdom Limburg zijn het beslist niet eens met deze scheiding, hetgeen lange tijd aanleiding is geweest voor separatistische acties in het Hertogdom Limburg. Na een omstreden vertrek van Koning Willem I, wordt hij opgevolgd door zijn zoon: Willem II van Oranje-Nassau, Koning van Nederland, Groothertog van Luxemburg, Hertog van Limburg, enz. (1840-1849). Tijdens zijn bewind worden de rijksgrenzen tussen Nederland en België officieel vastgesteld. In deze periode worden algemene verkiezingen in de Duitse Bond gehouden. Ook in het Hertogdom Limburg vinden deze verkiezingen plaats, voor een Nationaal Parlement van de Statenbond, dat zetelt in Frankfurt am Main. Een lang leven is dit z.g. Frankfurter parlement echter niet gegeven.

Koning Willem I (1813-1840)
(uit: Atlas van Stolk)

De provincie Limburg

In 1866, tijdens het gouverneurschap van Jhr. Mr. P.J.A.M. v/d Does de Willebois (1856-1874), wordt het Hertogdom Limburg, de elfde provincie van het Koninkrijk Nederland, met aan het hoofd een Commissaris des Konings. Tijdens het Koningsschap van Willem III van Oranje-Nassau (1849-1890), ontstaat er onenigheid in de Duitse Bond, door een conflict tussen Pruisen en Oostenrijk. Het gevolg is het volledig uiteenvallen van de Duitse Bond (24 augustus 1866). Rijkskanselier Bismarck richt dan de Noord-Duitse Bond op. Op de Conferentie van Londen (11 mei 1867), wordt daarna formeel vastgesteld, dat het Groothertogdom Luxemburg en het Hertogdom Limburg, geen binding meer hebben met de Duitse Bondsstaten. Het Groothertogdom Luxemburg wordt, onder Groothertog Willem III, geheel zelfstandig; het Hertogdom Limburg wordt een provincie van het Koninkrijk Nederland. Vanaf 1887, spreekt de landsregering in de nieuwe Grondwet, niet meer van Hertogdom Limburg, maar uitsluitend nog van Provincie Limburg. Formeel, is op dat moment, het Hertogdom Limburg opgeheven, waarmee ook de titel "Hertog van Limburg" komt te vervallen. Op provinciaal niveau blijft de naam Hertogdom Limburg en Gouverneur des Konings nog lange tijd (tot 1906) in gebruik.

Na het overlijden van Koning Willem III, is zijn dochter Prinses Wilhelmina, nog te jong voor het Koningsschap. Koningin-regentes Emma neemt deze taak waar van 1890 tot 1898.

Het is 1914, als onze streken weer geconfronteerd worden met oorlogshandelingen. Ter bescherming van onze neutraliteit, wordt het Nederlandse leger, gedurende deze Eerste Wereldoorlog (1914-1918) langs de Rijksgrenzen gestationeerd. Omdat België onze handelswijze in W.O. I niet accepteert, eist het bij de geallieerden, zowel de provincie Limburg, als Zeeuws-Vlaanderen op. Vanzelfsprekend wordt deze eis afgewezen, doch het heeft wel lange tijd de onderlinge verhoudingen bemoeilijkt !

Vanaf 1929 worden ook onze streken getroffen door de crisisperiode. Mr. E.O.J.M. Baron van Hövell tot Westerflieper, Commissaris der Koningin in Limburg (1918-1936), weet grote werkgelegenheidsprojecten naar Limburg te halen, zoals de Maaskanalise, met aanleg van stuwen, de aanleg van het Julianakanaal en de aanleg van het Kanaal Wessems-Nederweert. Het is Hare Majesteit Koningin Wilhelmina (1898-1948) zelf, die met Prins Hendrik en Prinses Juliana van Oranje-Nassau, in mei 1934, het Julianakanaal in Maasbracht komt openen.

Duitse overheersing

Op 10 mei 1940, tijdens het bewind van Koningin Wilhelmina (1898-1948), het Commissariaat van Mr. Dr. W.G.A. van Sonsbeeck (1936-1947) en het Burgemeesterschap van J.E.M.L.H. Geradts (1933-1945), wordt ook Maasbracht in de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) getrokken.

Op Nationaal niveau, kan onze Koningin tijds naar Engeland vluchten en wordt door het Nazi-regime als Reichskommissar, Arthur Seyss-Inquart benoemd. Op Provinciaal niveau, wordt naast de Commissaris der Provincie (!), een Beauftragter der Reichskommissars geplaatst, met een afdeling Duitse politie.

In 1941 echter, worden ingrijpender maatregelen getroffen. Op Provinciaal niveau wordt de Commissaris der Provincie vervangen door de Nationaal-Socialist Graaf d'Ansembourg. Op lokaal niveau, bedanken een groot aantal Burgemeesters voor de eer om de Duitse regels uit te voeren. Zij worden daarop vervangen door inderhaast opgeleide N.S.B.-Burgemeesters.

In 1943 worden vele Nederlandse mannen verplicht, om in de Duitse (oorlogs)industrie te gaan werken. Een groot aantal van hen duikt onder, ook in de gemeente Maasbracht. In april van dat jaar, volgt dan ook nog een algemene staking, als protest tegen het weer in krijgsgevangenschap zetten van onze Nederlandse dienstplichtige militairen.

Na de vernietiging van de hele vloot binnenvaart-schepen in haar Maashaven en een volledige evacuatie van de Gemeente Maasbracht, m.u.v. het kerkdorp St.Joost, in november 1944, volgt een periode van zware strijd over de Maas heen; waarna Maasbracht in januari 1944, door de Engelsen - vanuit het zuiden - bevrijd wordt. Terstond treedt het Nederlands Militair Gezag in werking. Pas in maart 1945, is geheel Limburg bevrijd en bezoekt onze Koningin Wilhelmina Midden-Limburg.

Ons Limburg

Na de Tweede Wereldoorlog, hebben op bestuursniveau in Limburg weinig ingrijpende veranderingen plaatsgevonden.

Op nationaal niveau kennen wij een erfelijk staatshoofd en een gekozen regering, met volledige regeringsverantwoordelijkheid. Onze Nederlandse vorsten waren sinds W.O. II: Koningin Wilhelmina (1898-1948), Koningin Juliana (1948-1980), Koningin Beatrix (1980-heden).

Op provinciaal niveau kennen wij een benoemde Commissaris der Koningin en een gekozen Gedeputeerde & Provinciale Staten, met beleidsbevoegdheid. Onze Limburgse Commissarissen waren sinds W.O. II: Mr. Dr. W.G.A. van Sonsbeeck (1936-1947), Mr. Dr. F.J.M.A.H. Houben (1947-1963), Mr. Dr. Ch.M.J.A. van Rooy (1964-1977), Dr. J. Kremers (1977-1990), Ing. E.M. Mastenbroek (1990-1993), Baron Van Voorst tot Voorst (1993-heden).

Op gemeente-niveau kennen wij een benoemde Burgemeester, met gekozen wethouders en gemeenteraad, met beleidsbevoegdheid. Onze Maasbrachtse Burgemeesters waren sinds W.O. II: J.E.M.L.H. Geradts (1933-1945), F.J. Cuijpers (1946-1949), H.B.J. Ewalds (1949-1978), P.J. Vaes (1978-1994), Drs. R.H. Roep (1994-heden).

De titel "Hertogin van Limburg", wordt, door overerving, nog steeds door onze Koningin Beatrix gedragen; echter, zonder grondheerlijke rechten !

De titel "Hertog van Gelder", werd het laatst gevoerd door de Duitse Keizer Wilhelm II (1888-1918), uit het Huis Hohenzollern. Grondheerlijke rechten konden aan deze pro-forma-titel echter niet ontleend worden.

Bronnen:

- * Adel, Hoge Raad van; correspondentie.
- * Beesen, P.v/d.; Provinciale informatie.
- * Encarta 1998 Encyclopedie.; Winkler Prins Editie; 1998; Uitg.: Microsoft Corporation/ Reed Elzevier.
- * Ficken, Drs. E.W.J.; Parochie H. Gertrudis Maasbracht (Dorp), Terugblik op de veelbewogen historie van een parochie; 1999; ISBN.;
- * Ficken, Drs. M.J.D.; Historische informatie Huis van Oranje-Nassau.
- * Gemeente Maasbracht; De Maasbrachter Geschiedenis in Vogelvlucht; 1975; ISBN.; pag. 6-9.
- * Gemeente Maasbracht; Maasbracht in Vogelvlucht; 1984; ISBN.; pag. 6-7.
- * Gemeente Maasbracht; Correspondentie Gemeentebestuur- Commissaris des Konings d.d. 12-04-1890.
- * Gemeente-Archief Roermond; Documentatieverzameling 116; Krantenknipsels betreffende Maasbracht.
- * Huygen, C.A.; Van Graafschap Limburg tot Provincie Limburg; 1949; Uitg.: Ernest van Aelst.
- * Jansen, M.; Het kapittel van Susteren; Maasgouw, 9 januari 1879; pag. 6.
- * Linssen, Jac.; Tussen stoffig steenkool en schoon gewassen grind; 1986; ISBN.;
- * Linssen, Jac.; Persoonlijke archiefstukken.
- * Linssen, Pastoor Jos.; Maasbracht ... vergeten dorp maakt Geschiedenis; Nieuws van de Rabobank, 12e jrg. nr. 583; 1974; ISBN.; pag. 3-5.
- * Linssen, Pastoor Jos.; De generale meting van Maasbracht en haar maker (1680); Jaarboek nr. 3 Heemkundekring Echter Landj; 1991; ISBN 90-800 153-3-4; pag. 13-14.
- * Mulken, W. van; Inventaris van de Archieven der Gemeente Maasbracht 1782-1941; 1995; pag. 140 e.v.. Dossiers: 69, 124, 126, 358.
- * Nettesheim, F.; Onuitgegeven Oorkonden op Limburg betrekking hebbend; Maasgouw, 19 juni 1879; pag. 94.
- * Nouwen, L.J.M.; De geboorte van Limburg; 1990; ISBN 90-9003610-5.
- * Ramakers, B.; Gemeentelijke informatie.
- * Richter, J.H.M.; Tussen Spanje en Oranje, Huis Bergh en de tachtigjarige oorlog; Jaarboek 16 Amici Insulae; 1998; ISBN.; pag. 23-32.
- * Rietbergen, Prof.Dr. P.J.A.N.; De Geschiedenis van Nederland in Vogelvlucht; 1998; ISBN 90 6109 4399.
- * Sangers O.S.C., W. & Simonis, A.H.; Verkenning van "Het Eiland in de Maas"; 1971; ISBN..
- * Schulpden, W.; Het Kastelenrijk, Midden-Limburg; 1998; ISBN.; pag. 103-105.
- * Spectrum Uitgeverij; Grote Spectrum Encyclopedie; 1974-1984; ISBN 90-274-8996-3.
- * Stichting Menno van Coehoorn; Atlas van historische Vestingwerken in Limburg; 1998; ISBN 90 57300486; pag. 81-98, 137-142.
- * Theelen, L.; Uit de Historie van Maasbracht en Brachterbeek – Kerkelijke Historie; Echter Landj; 6^e jaargang, nr. 14; 1986; pag. 15-22.
- * Theelen, L.; Persoonlijke Archiefstukken.
- * Theelen, L.; Persoonlijke informatie.
- * Valkenburg, T.; Geschiedenis van Brachterbeek; 1983; ISBN.; pag. 7-14.
- * Valkenburg, Th.; 't Mollerkapelke; Echter Landj; 2^e jaargang, nr. 9; 1984; pag. 71-73.
- * Valkenburg, Th., Theelen, L.; Uit het verleden en het heden van Maasbracht; Jaarboek nr. 4 Heemkundekring Echter Landj; 1993; ISBN 90-800 153-4-2; pag. 101-102.
- * ?; Geschiedenis van Midden-Limburg; Limburgsche Post; 21 september 1951.

Een speciaal woord van dank aan:

Dhr. P. v/d Beesen, Kabinet Commissaris der Koningin, Provinciehuis, Maastricht.
Drs. M.J.D. Ficken, 's-Gravenhage.
Mevr. B. Ramakers, Bestuurssecretariaat Gemeente Maasbracht.
Dhr. J.H.M. Richter, Stevensweert.
Mr. O. Schutte, Secretaris Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage.
Dhr. J.A.J. Temme, Montfort.

Maasbracht;
Oktober 1999.

